

Svátky jara - 5. díl

5. NEDĚLE – SMRTNÁ (SMRTELNÁ) - 21.3.2021

Název připomíná, že myšlenky věřících se mají plně soustředit na umučení a smrt Páně. Sochy Krista na křížích se zahalují fialovou látkou. Zároveň, se připomíná zvyk sahající až k pohanským kořenům – vynášení bohyně smrti – Smrtholky, Moreny, Morany, Mořeny, Mařeny.... Tento zvyk byl nejvýznamnější událost v postní době. Symbolizuje ukončení zimního období a zahajuje čas, kdy se příroda pomalu probouzí.

Smrtka – figura ze slámy nasazená na dřevěném kříži, oblečená do ženských šatů, na krku zavěšené vejdušky (prázdné skořápky z vajíčka na obou špičkách s otvory), nebo prázdné šnečí ulity – ty symbolizovaly smrt, prázdnotu, život, který již pominul. Hlavu měla bílou s namalovaným zubatým obličejem a na hlavě šátek. Celkově Smrtka ztvárňovala zimu, chlad, tmu, nemoce prostě všechno zlé.

Ve středověku se vynášení smrti zúčastnilo téměř celé obyvatelstvo vesnice, později jen dospělá mládež a v průběhu dalších století se stal tento zvyk především záležitostí dětí a dívek. Ráno na „Smrtnou neděli“ se dívky shromáždily na jednom místě, tam připravily a ustrojily „Smrtku“. Dívky nesly „Smrt“ v čele celého průvodu. Na konci průvodu nesly dívky košíky. Se zpěvem a s říkadly navštívil průvod všechna stavení a obřadně pak prošel celou vesnicí. Tam kde se průvod objevil, splnil svoje hlavní poslání – byla to symbolická očista od všechno špatného a zlého spojeného s tmavým, studeným obdobím s častými nemocemi – zimou. Ve staveních jako poděkování dostávaly dívky do košíků výslužku (vajíčka, mouku, naklíčený hrách a další pochutiny). Potom průvod došel za vesnici, a tam byla Smrtka zničena – utopena, spálena, shozena ze skály.... Takto byla symbolicky zneškodněna nejen zima, ale také všechno špatné a zlé z celé vesnice. Z místa zničení „Smrtky“ se rychle utíkalo pryč, aby „smrt nikoho nedohonila“. Rychlé opuštění tohoto místa bylo tak magicky zakořeněno. Dokonce v některých oblastech se věřilo, že kdo bude poslední do roka zemře sám či někdo z jeho rodiny. Děvčata se poté sešla na oblíbeném místě a z výslužky si připravila chutné pokrmy, jako odměnu za tuto symbolickou aktivitu.

V některých krajích se již v tento den přinášelo zpět do vsi „lito“ ... létěčko, byl to symbol přicházejícího jara a všeho nového. Malý zelený stromek (někde jen větvička) pestře nazdobený barevnými pentličkami, papírovými ozdobami, obarvenými vejdučky a čtverečky kanafasu. Na vrcholek se často upevňovala malá panenka (její výroba je popsána níže).

Na Bydžovsku se dával za okno len, aby ten rok nikdo nezemřel.

Smrt chodí po vsi, má velký fousy,
už nemůže choditi, musíme ji nositi,
od města k městu nesem nevěstu,
jestli nám nic nedáte,
tak vám ji tu necháme.

SMRTNÁ NEDĚLA

*Smrtná neděla, kdes klíče dala?
Dala jsem je dala Květné neděli.*

*Květná neděla, kdes klíče dala?
Dala jsem je dala Květným pondělkům.*

*Květný pondělku, kdes klíče poděl?
Poděl jsem je, poděl Zeleným
čtvrčkům.*

*Zelený čtvrtku, kdes klíče poděl?
Poděl jsem je, poděl svatému Jiří.*

*Svatý Jiří vstal, zemi odmykal,
aby rostla tráva, tráva zelená.*

Smrtáka nesu, celá se třesu.
*Dejte, paňmámo, pár vajec,
uděláme mazanec.
Jakej je to mazanec,
bez koření bez vajec?
Fiala růže kvést nemůže,
až jí Pánbů pomůže.*

Smrtná neděla

*Kde se poděla?
Ona se nám utopila,
aby děti nedávila.*

Nesem, nesem Smrtku,
*k zelenému čtvrtku,
až tu Smrtku odnesem,
nové léto přinesem.
Svatý Petr z Říma nese
flašku vína, abychom se
napili, pána Boha chválili.*

Smrt jede z města,
*nový líto do města.
Panímámo krásná,
dejte žlici másla,
budem dělat mazanec,
bez koření, bez vajec?
Svatej Petr, svatej Jan,
po věnečku nese nám, nám,
kamenickejm panenkám.*

SMRTKO, SMRTKO BILÁ

*/:Smrtko:/ bílá, kdes tak dlouho byla?
U studánky, u hlubáňky ruce nohy
myla.*

*/:Smrtko:/ bílá, číms je utírala?
Zeleným lístečkem, červeným
kvítečkem.*

Smrt nesem ze vsi, nové léto do vsi.
*Smrt plave po vodě, nové léto k nám jede,
s červenými vejci, žlutými mazanci.
Buďte baby veselý, že jsme vám smrt vodnesly!*

Buďte, páni, veselí

*Na tu Smrtnou neděli.
Smrt jsme vám odnesly,
nové líto přinesly.
Vítej, líto líbezná, obilíčko zelené!*

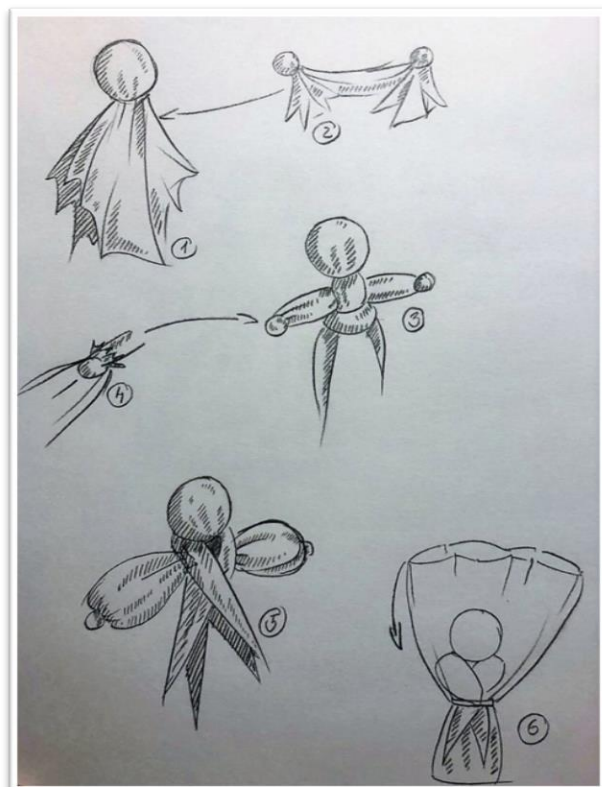
Výroba hadrové panenky - „Popky“

Hlavičku panenky vymodeluj z vaty, ovčího rouna nebo nějaké cupaniny. Přetáhni vymodelovanou kuličku tkaninou a pevně zavaž nití. Zbytek tkaniny pod hlavičkou rozděl na dvě půlky - obr.1.

Z proužku tkaniny vymodeluj váleček dlouhý na dvě paže. Váleček také vyplň a vlož pod hlavičku, kde ho upevni zbytkem rozdělené látky obyčejným uzlem.

Na konci válečku udělej nití kuličky, to budou ruce. – obr. 2,3,4.

Z odstřížků látky už můžeš vyrobit podle vlastní fantazie, rukávy, šáteček přes prsa - obr. 5, sukénku - obr. 6, zástěrku, na hlavu šáteček. Můžeš také vyrobit panence vlasy třeba z nití, bavlnky a zaplést ji copy. Na závěr namaluj své panence obličej.

Recepty v postním období

Polévka chlebová – Žebračka

Tvrdí chléb rozkrájej na kousky, nalij na něj studenou vodu, osol, okmíňuj a dej vařit. Když je chleba rozvařený, přidej kousek másla a asi dvě vejce. Zamíchej a nech povařit. Na závěr můžeš ještě přidat majoránku.

Hladká Anča

Na másle usmaž mouku a rozmíchej ji v mléce, stále míchej a dobře povař. Přikusují se vařené brambory.

Krupičník

Vařené brambory umeleme, přidáme majoránku, pepř, sůl, krupici a vejíčko. Omastíme a upečeme v troubě.

Křesné placky

Rozmíchej hladkou mouku s vodou na vláčné těsto, přidej sůl a vyvaluj placičky, které opeč na plotně. Hotové můžeš potřít máslem, povidly nebo jíst jen tak.

Rozhuda, Toleranc

Do tvarohu přidej papriku, pažitku a cibuli, pěkně promíchej a mazej na chleba.

Bramborové placky

Uvařené brambory nastrouhej, přidej mouku, sůl, vejíčko a peč placky v horké troubě, přímo na plotně nebo na pánvičce (nejlépe na sucho).

Slejšky

Připrav si těsto z vařených brambor jako na placky. Těsto vyválej a nakrájej na čtverečky. Čtverečky naplň švestkovými povidly, přehni je a strany pěkně stiskni, aby se při vaření neotevřely. Taštičky vhod do vroucí vody a povař. Dej na mísu, omasti a sypej mákem nebo jen cukrem.